

Szankciós politikák – jó és rossz gyakorlatok, tanulságok

A Political Capital és a Friedrich-Ebert-Stiftung tanulmánya

2022. május

Tartalom

Vezetői összefoglaló	3
Milyen elméleti, filozófiai elgondolás húzódik a szankciók kivetése mögött?	5
Népszerű, de vajon hatékony eszköz?	7
Az Oroszország ellen bevezetett szankciós rezsim.....	10
Gazdasági és kereskedelmi korlátozások	11
Pénzügyi szektor	12
Magánszemélyek elleni célzott szankciók	12
Vállalati exodus	13
Energiaszektor	14
A magyar kormány álláspontja a szankciós politikát illetően.....	15
Mit várhatunk a szankcióktól a gyakorlatban?.....	16
Szakpolitikai ajánlások, következtetések	19

Vezetői összefoglaló

- A jelenlegi, Oroszországra kivetett nemzetközi szankciók kapcsán is elterjedt egy olyan szűk értelmezés, mely a szankciókat kizárólag hatékonyságuk alapján értékeli: mennyire tudják megváltoztatni a szankcionált ország viselkedését. Tanulmányunk ezt a leegyszerűsített képet igyekszik árnyalni.
- **A szankciók hatékonyságának mérése rendkívül összetett, nem lehet tisztán vizsgálni, melyik külpolitikai eszköz pontosan melyik hatásért felelős.** Az eredmények nagyban függenek attól, hogyan definiáljuk a szankciókat, illetve a hatékonyságot. A külpolitika és a gazdasági hatalomgyakorlás eszközeként a gazdasági szankciókat általában úgy határozzák meg, mint „a gazdasági erőforrások tényleges megvonása vagy az azzal való fenyegetés a célpont politikájának megváltoztatása érdekében”. E meghatározás szerint **a gazdasági szankciókat** elsősorban a célország **kockázati értékelésének megváltoztatására és viselkedésének befolyásolására használják**. Ez ugyanakkor nem jelenti azt, hogy járulékos hatásként egy szankció nem gyengíthetné a célország képességeit arra, hogy más országoknak – köztük a szankcionáló országnak – ártson. Ez utóbbi különösen fontos szempont az Oroszország elleni szankciók értékelésénél, mely ténylegesen csökkentheti a Putyin-rendszer erőforrásait arra, hogy az Ukrajna elleni hadjáratot, és a Nyugat elleni hibrid hadviselést sikerre vigye.
- A szankciók belpolitikai aspektusa nem kevésbé fontos, mint a külpolitikai. **A szankció olyan eszköz lehet, mellyel demokratikus legitimitást biztosítható a külpolitikai döntésekhez, megerősítve a hitet a választópolgárokban, hogy a morális helytállás fontos a nemzetközi politikában is.** A választóknak látniuk kell, hogy kormányaik képesek nemcsak vélt vagy valós érdekeik, hanem értékek mentén is politizálni. **Az értékek képviselője és a normák védelme elengedhetetlen része a szabályokon alapuló nemzetközi rend megőrzésének.** Az Oroszország elleni szankciók ilyen szempontból jól vizsgáznak: az Eurobarometer [felmérése szerint](#) az EU polgárainak 80 százaléka támogatja a szankciókat.
- **A gazdasági szankciók és a gazdasági nyomásgyakorlás eszközei kizárólag akkor hatásosak, ha egyértelműen deklarált politikai célok húzódnak meg a bevetésük mögött.** Mivel a szankciók kivetése általában nem jár gazdasági haszonnal, a gazdasági racionalitás hiányát komolyan végiggondolt politikai céloknak kell pótolniuk. Emellett egy koherens külpolitikai stratégia részeként kell végrehajtani őket, hiszen a szankciók a külpolitikai eszköztár csupán egyik elemét jelentik.
- **Az Oroszországgal szemben az ukrajnai inváziót követően bevezetett szankciórendszer példátlan volt, mind a gyorsaságát, mind a mértékét tekintve.** Egyes becslések szerint az Oroszországi Föderáció Észak-Koreát, Szíriát és Iránt megelőzve a világ legtöbb (több mint 10 ezer) szankcióval sújtott országa. A legtöbb ilyen szankciót (6680-at) célzottan magánszemélyekkel szemben hozták meg, az orosz politikai és gazdasági elit szereplőit célozva.

- **Mivel a szankciók hatása nem azonnali, az orosz háborús erőfeszítéseket csak közép távon gyengítik.** Az Oroszország ellen kivetett szankciók így nem fogják a háború végét közelebb hozni, egy elhúzódó anyagháború¹ esetén azonban komolyan erodálhatják az orosz haderő harcképességét és a háború belső támogatását. Az elrettentő hatás közvetve így is érvényesül, a kivetett szankciók egyértelműen jelzik a világ országai számára, hogy a nyugati szövetségi rendszer szemében hol húzódnak az elfogadható nemzetközi magatartás határai, és hogy egy-egy szereplő milyen árra számíthat ezek megsértése esetén.
- **A szankciós rezsimek akkor tudnak a leghatékonyabban működni, ha a lehető legszélesebb nemzetközi koalíció hajtja végre azokat.** Ennek hiányában a célzott országok képesek alternatív megoldásokat találni a kereskedelmi és pénzügyi téren. A másodlagos szankciók azonban egy szűk koalíció esetén is kellő elrettentést tudnak biztosítani, és egyfajta multiplikátor hatást fejtenek ki. Az utóbbi időben az látszik, hogy **a technológiai szankciók fejtik ki a leginkább negatív hatást közép távon.**

¹ A háború azon szakasza, ahol relatíve stabil frontvonalak mellett az elhúzódó harcok célja az ellenség erőinek kifárasztása, a fegyveres ellenállás fokozatos felőrlése és az erőfölény megszerzése. A harcoló felek a sikereket a pusztító eszközök maximális bevetésével éri el, támadó műveleteket pedig csak nagy erőfölény birtokában és nagyobb kockázatvállalások elkerülésével hajtják végre. Kritikus tényezővé válik a tartalékképzés és a veszteségek pótlására való képesség, mind emberi mind anyagi értelemben. (Szendy, I. (2013): Hadelmélet és katonai műveletek, Nemzeti Közszolgálati Egyetem, 31.o.)

Milyen elméleti, filozófiai elgondolás húzódik a szankciók kivetése mögött?

Az Oroszországgal szemben bevezetett példátlan szankciórendszer kapcsán érdemes felmérni általában a gazdasági szankciók hasznát és hatékonyságát. Az elmúlt évtizedekben kutatók több keretrendszert is kialakítottak a téma vizsgálata érdekében. Szép Viktor összesítése alapján a témával az ezredforduló előtt foglalkozók többsége szerint a gazdasági szankciók politikai hatékonysága elhanyagolható, mert az esetek többségében képtelenek elérni a külpolitikai céljaikat.² Ezt a képet az elmúlt két évtizedben kifinomultabb módszertannal készített kutatások némileg árnyalják, ugyanis korábban gyakran figyelmen kívül hagyták a tágabb politikai kontextust, és kizárólag a szűken értelmezett külpolitikai célok elérésére fókuszáltak. Az új kutatások már arról írnak, hogy rendkívül összetett a szankciók hatékonyságának a mérése, mert nem lehet tisztán vizsgálni, hogy melyik külpolitikai eszköz pontosan melyik hatásért felelős. Az ok-okozati kapcsolat vizsgálatát nehezíti, hogy még a sikeres használatuk esetén is gyakran a diplomaták erőfeszítései kapják az elismerést.³

Természetesen az eredmények nagyban függenek attól, hogy hogyan definiáljuk a szankciókat, illetve a hatékonyságot. A külpolitika és a gazdasági hatalomgyakorlás eszközeként a gazdasági szankciókat általában úgy határozzák meg, mint „a gazdasági erőforrások tényleges megvonása vagy az azzal való fenyegetés a célpont politikájának megváltoztatása érdekében”.⁴ E meghatározás szerint a gazdasági szankciókat nem kifejezetten az ellenfél képességeinek megsemmisítésére, hanem belső számításainak megváltoztatására és viselkedésének befolyásolására használják. Ez persze nem azt jelenti, hogy járulékos hatásként egy szankció nem gyengíthetné a célország képességeit, de Steve Chan és A. Cooper Drury szerint a gazdasági szankciók céljaik miatt elkülönülnek a gazdasági nyomásgyakorlás alábbi eszközeitől:

- a *gazdasági hadviselés* azon eszközeitől, amelyek célja az ellenfél feletti katonai győzelem vagy rendszerváltás elősegítése,
- a *stratégiai blokádotól*, amelyeket a háborús képességek aláadására vagy megsemmisítésére alkalmaznak,
- a *büntető jellegű gazdasági korlátozásoktól*, amelyeket megtorlásként alkalmaznak, a viselkedés megváltoztatásának elvárása és követelése nélkül,
- a *kereskedelmi háborúktól*, amelyeket gazdasági vagy kereskedelmi előnyökért vívnak.

Ezek a megkülönböztetések természetesen önkényesek, a kategóriák gyakran át is fedik egymást, az elméleti megkülönböztetés pedig sokkal egyszerűbb a gyakorlatinál. A kategorizálást ezért érdemes a politikai célkitűzésekből levezetni, nem pedig a közvetlen hatásokból. Még ha a szankciók célja a

² Szép, V. (2015). A gazdasági szankciók politikai hatékonysága. Politikatudományi Szemle, XXIV (4.), 117–131. http://www.poltudszemle.hu/szamok/2015_4szam/szep.pdf

³ Deák, A. G. (2021). Gazdasági nyomásgyakorlás a nemzetközi politikában. Néhány gyakorlatias szempont a gazdasági szankciók értékeléséhez, Stratégiai Védelmi Kutatóintézet

⁴ Chan, S., & Drury, A. C. (2000). Sanctions as Economic Statecraft: An Overview. Sanctions as Economic Statecraft, 1–16. https://doi.org/10.1057/9780230596979_1

viselkedés megváltoztatása, akkor is lehetnek nem szándékolt következményeik, például képességek elvesztése vagy szélsőséges hatások esetén a rezsim összeomlása. A politikai célokat, még ha nem is deklarálják mindet nyíltan, sokkal könnyebb megragadni, mint a hatásokat. Egy adott állam politikai-gazdasági gépezete ugyanis rendkívül összetett, és csak tökéletlen modellekkel rendelkezünk a konkrét makrogazdasági vagy politikai hatások mérésére. További probléma, hogy ezek a hatások általában nem azonnaliak, hanem csak hónapok, évek vagy akár évtizedek múlva mutatkoznak meg. Mivel a szankciókat általában zárt autokratikus rezsimok ellen hozzák, az ezen országoktól kapott hamis vagy manipulált adatok is nehezítik a hatások pontos vizsgálatát. Szerencsére ezt a definícióval kapcsolatos problémát maguk a szerzők is elismerik, de a nemzetközi kapcsolatok területén sok esetben szükség van ezekre a munkadefiníciókra egy-egy jelenség megfelelő vizsgálatához.

A gazdasági szankciók több formája is megkülönböztethető, amelyek a következőkre terjednek ki:

- 1.) kereskedelem,
- 2.) pénzügyi tevékenység és vagyonelemek,
- 3.) fegyverek és katonai segítségnyújtás,
- 4.) utazás, közlekedés.

Ez a tipológia lefedi a legtöbb korábban használt szankciót, de természetesen szükség van egy „egyéb” kategóriára, amely az összes többi szankciót tartalmazza.⁵ A Global Sanctions Database az 1950-2019 közötti időszakban 1101 szankciót gyűjtött össze, és a fent említett tipológia szerint kategorizálta őket.⁶ Több jelentős változást találtak az egyes típusok relatív fontosságában az időszak során.

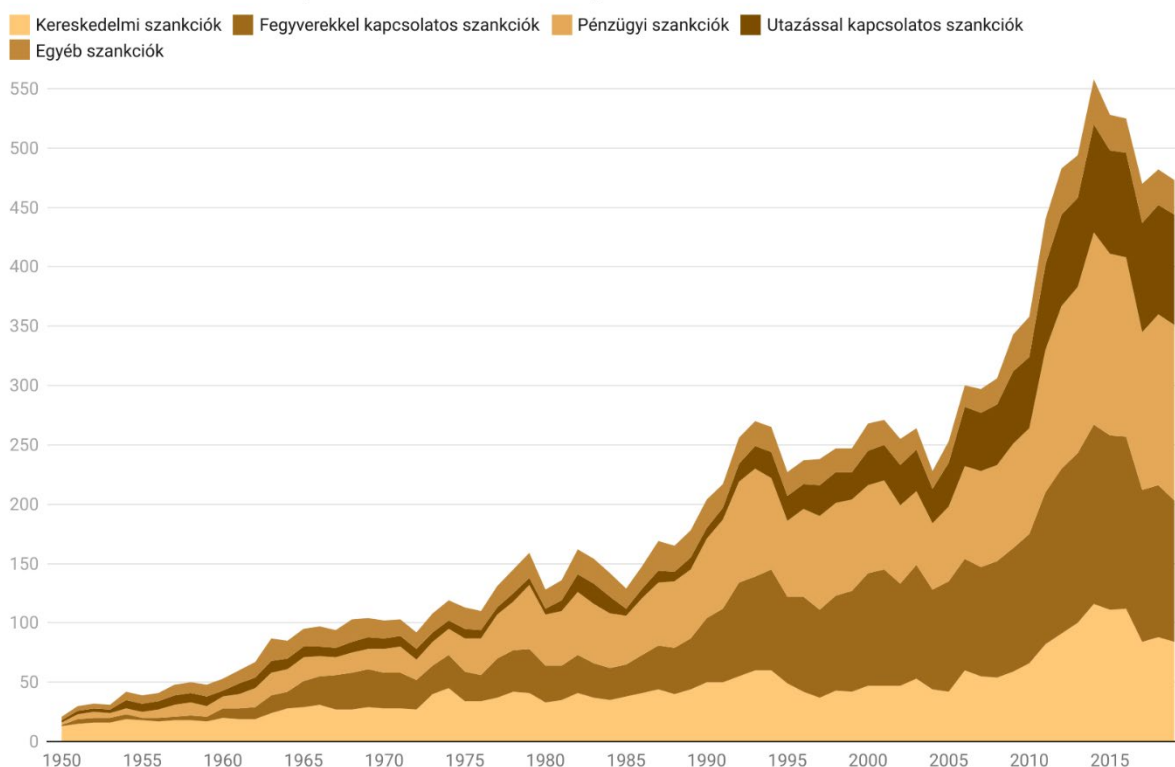
- 1950 és 1975 között a kereskedelmi szankciók voltak a domináns formák, de fokozatosan a pénzügyi szankciók kerültek előtérbe.
- Az 1975 és 1995 közötti húsz évben a szankciók alkalmazása „népszerűbbé” vált, 1985 és 1995 között pedig aránytalanul megnőtt a fegyverekkel kapcsolatos szankciók alkalmazása.
- Az ezt követő tizenöt évben a szankciók száma és aránya viszonylag stabil maradt, a 2000-es évek első évtizedében kisebb csökkenés következett be.
- 2010 óta a szankciók valamennyi típusát tekintve folyamatos növekedés tapasztalható.⁷

⁵ Felbermayr, G., Kirilakha, A., Syropoulos, C., Yalcin, E., & Yotov, Y. V. (2020). The global sanctions data base. *European Economic Review*, 129, 103561. <https://doi.org/10.1016/j.euroecorev.2020.103561>

⁶ Kirilakha, A., Felbermayr, G., Syropoulos, C., Yalcin, E., & Yotov, Y. V. (2021). The Global Sanctions Data Base : An Update that Includes the Years of the Trump Presidency. *Drexel Economics Working Paper Series*, WP 2021-10.

⁷ Uo.

Kivetett szankciók típusok szerint osztályozva 1950 és 2019 között

Forrás: Global Sanctions Database • A készítéshez használt program: Datawrapper

1. ábra: A kivetett szankciók típusok szerint osztályozva 1950 és 2019 között; Forrás: Global Sanctions Database 2021

Népszerű, de vajon hatékony eszköz?

A szankciók hatékonyságáról szóló vitát a második világháború után, 1967-ben indította el Johan Galtung, a béke-kutatás egyik kiemelkedő alakja.⁸ Galtung szerint nyolc előfeltétele van annak, hogy egy szankció sikeres legyen, és ezek közül a legfontosabb az aszimmetrikus függőségen alapuló sebezhetőség. A szankciókat így „a meglévő hatalmi struktúrák megszilárdításának eszközeként” látta, mivel elsősorban kis, szegény és gazdaságilag kiszolgáltatott országok a legsebezhetőbbek.⁹

A következő évtizedekben a kutatók elkezdtek vizsgálni és vitatni a gazdasági szankciók hasznosságát. A hatékonyság vizsgálatának kézenfekvő módja, ha a politikai célokat összevetjük az elért hatásokkal, ezért érdemes először számba venni a leggyakoribb célokat. A hivatalos magyarázat és a mögöttes politikai cél közötti ellentmondás azonban gyakran megnehezíti a célok vizsgálatát. Az országok rendszeresen hivatkoznak a GATT-Szerződés XXI. cikkére, amely a nemzetbiztonságot fenyegető veszélyek vagy az ENSZ Alapokmánya szerinti, a nemzetközi béke és biztonság fenntartását célzó

⁸ Galtung, J. (1967). On the Effects of International Economic Sanctions, With Examples from the Case of Rhodesia. *World Politics*, 19(3), 378–416. <https://doi.org/10.2307/2009785>

⁹ Uo.

intézkedések esetén mentességet biztosít a szerződéses kötelezettségek alól. Az országok ezt annak érdekében teszik, hogy csökkentsék a szankciók támadhatóságát a WTO-rendszer keretében.¹⁰

A tudományos vita korai szakaszában olyan kutatók, mint Peter Wallensteen (1968)¹¹ és Margaret Doxey (1972)¹² azzal érveltek, hogy a gazdasági szankciók egyetlen célja a célország külpolitikájának/viselkedésének megváltoztatása. Ezen a szemüvegen keresztül többnyire gyenge és hatástalan eszközöknek tekintették őket. James Barber (1979)¹³ és James Lindsey (1986)¹⁴ újabb megközelítése szerint a szankcióknak egynél több célja van, amelyek közül csak az első a célország politikájának megváltoztatása. Barber például megemlítette, hogy másodlagos cél lehet gyakran a korlátozó intézkedéseket kivető kormány népszerűségének növelése. A harmadlagos célként pedig felmerülhet bizonyos viselkedési minták fenntartása a nemzetközi rendszerben, mint például az országok területi integritásának tiszteletben tartása, vagy a nukleáris fegyverek ploriferációjának a tilalma.¹⁵

A szankciók belpolitikai aspektusa nem kevésbé fontos, mint a külpolitikai. Lehet, hogy a gazdasági szankciók részben a belső, külpolitikát fontosnak tartó választóközönségnek szólnak, de ez egy demokratikus környezetben nem elhanyagolható tényező. A liberális demokráciák a világban betöltött helyének és integritásának megőrzéséhez olyan kormányokra van szükség, amelyek képesek demokratikus legitimitást biztosítani a külpolitikai döntéseikhez, és képesek megerősíteni a hitet a választópolgárokban, hogy a morális helytállás fontos a nemzetközi politikában is. Ilyen kormányokat pedig olyan külpolitikát is fontosnak tartó választói csoportok szavaznak meg, akik azt látják, hogy az igényeiket és az érdekeiket képviselik a világpolitikában is. A választóknak látniuk kell azt, hogy a kormányok képesek nemcsak vélt vagy valós érdekeik, hanem értékek mentén is politizálni. A liberális demokráciák életképességébe vetett hitet pedig különösen fontos akkor megerősíteni, amikor azok belső és külső erők ostroma alatt állnak.

Az értékek képviselete és a normák védelme elengedhetetlen része a szabályokon alapuló nemzetközi rend megőrzésének. Ha úgy véljük, hogy az elmúlt 75 évben felépített nemzetközi rendszer az emberiség egészének a javát szolgálja, akkor mind morális, mind politikai érdekünk fellépni a közösen elfogadott normákat megszegőkkel szemben. Egy globalizált és gazdaságilag egymásra utalt világban ennek a fellépésnek egy kézenfekvő eszköze a gazdasági hadviselés és a szankciók kivetése (vagy az azzal való fenyegetés), amennyiben a diplomáciai nyomásgyakorlás önmagában kevésnek bizonyul.

¹⁰ Deák, A. G. (2021)

¹¹ Wallensteen, Peter (1968): Characteristics of Economic Sanctions. *Journal of Peace Research*, 5 (3): 248–267.

¹² Doxey, Margaret (1972): International Sanctions: A Framework for Analysis with Special Reference to the UN and Southern Africa. *International Organization*, 26 (3): 527–550.

¹³ Barber, James (1979): Economic Sanctions As a Policy Instrument. *International Affairs*, 55 (3): 367–384.

¹⁴ Lindsay, James M. (1986): Trade Sanctions As Policy Instruments. *International Studies Quarterly*, 30 (2): 153–173.

¹⁵ Szép Viktor (2015)

Idővel a lehetséges célok száma egyre bővült. A Globális Szankciós Adatbázis¹⁶ 2020-as indulásakor kilenc lehetséges politikai célt különböztetett meg, amelyek ismételten megjelennek a hivatalos dokumentumokban. Ezek a következők voltak: politikai változás elérése, rezsimek destabilizálása, háború megelőzése, ellenségeskedések megszakítása, háborúk befejezése, területi viták megoldása, emberi jogok, demokrácia, egyéb.¹⁷

Egy széles körben idézett tanulmány szerint a 174 elemzett eset közül a szankciók csak az esetek harmadában voltak hatékonyak, de a siker nagy mértékben függött a kitűzött politikai céltól. Míg a szerényebb célokat a kormányok viszonylag könnyebben el tudták érni szankciókkal, addig egy politikai rendszerváltást sokkal nehezebb volt elérni ezzel az eszközzel.¹⁸ Egy másik kutatás szerint a szankciók sikerességi aránya 1995-ig növekedett, azóta valamelyest csökkent; így érte el a 30 százalék körüli szintet.¹⁹ Szinte minden kutató egyetért abban, hogy a gazdasági szankciók csak egyetlen eszköz a külpolitika széles eszköztárában, és elsősorban egy átfogó és koherens politikai erőfeszítés részeként hasznosak.

Egy másik jelentős kutató ezen a területen David Baldwin,²⁰ aki szerint a szankciókat ugyanúgy kell megítélni, mint bármely más diplomáciai, propaganda vagy katonai eszközt. Következésképpen a gazdasági szankciók értékelésekor figyelembe kell venni az alternatív lehetőségek költségeit, kockázatait és következményeit. Azt írta, hogy a döntéshozónak nemcsak egy lehetséges szankció költségeivel és hasznával kell foglalkoznia, hanem az alternatív politikai lehetőségek költség-haszon elemzésével is. A szűk értelemben vett hatékonyság – amelyet Baldwin az öt figyelembe veendő tényező közül csak az egyiknek tekint – az egyik összetevője az értékelési folyamatnak. Baldwin szerint a külpolitikai célok elérése, tehát a szűken értelmezett hatékonyság mellett a gazdasági szankciók sikerességét érdemes tovább vizsgálni a következő szempontok alapján is: a „küldő” és a célország ország költségei, valamint, hogy mekkora a tét a küldő és a célország számára.²¹ Tehát Baldwin tágabb kontextusban próbálta helyezni a szankciók hatékonyságáról szóló tudományos vitát.

¹⁶ A frissített GSDB (2021) 1101 nyilvánosan nyomon követhető, multilaterális, tisztán bilaterális szankciós ügyet tartalmaz az 1950-2019 közötti időszakra vonatkozóan. a GSDB három fontos dimenzió alapján osztályozza ezeket a szankciókat: Először is a szankciók típusa(i) szerint. Másodsor, a vizsgált szankció(k) mögött meghúzódó politikai cél(ok) szerint. Harmadszor, a szankciók sikerének mértéke alapján, amelyet öt különböző kategória határoz meg, a sikertelen szankcióktól a követelések teljes elfogadásáig.
<https://www.globalsanctionsdatabase.com/>

¹⁷ Felbermayr et al (2020)

¹⁸ Hufbauer, Gary Clyde–Schott, Jeggrey J.–Elliot, Kimberly Ann–Oegg, Barbara (2008): Economic Sanctions Reconsidered. Washington, Peterson Institute for International Economics. 3rd edition, <https://www.piie.com/bookstore/economic-sanctions-reconsidered-3rd-edition-paper>

¹⁹ Felbermayr et al., (2020)

²⁰ Baldwin, David A. (1985): Economic Statecraft. New Jersey, Princeton University Press.

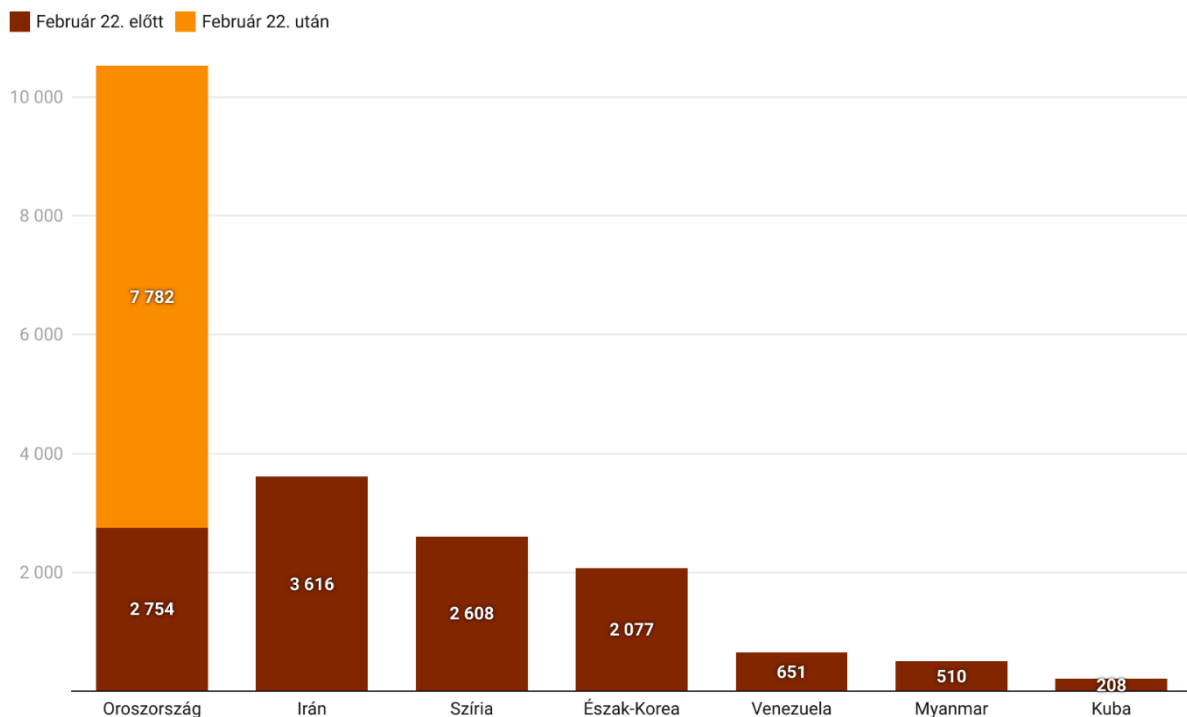
²¹ Szép Viktor (2015)

Az Oroszország ellen bevezetett szankciós rezsim

2021 vége óta az USA, az EU és más hasonlóan gondolkodó államok [figyelmeztették](#) Oroszországot, hogy Ukrajna lerohanása esetén milyen gazdasági következményekkel kell szembenéznie. Több alkalommal hangsúlyozták az [erőteljes és koordinált transzatlanti választ](#) abban a reményben, hogy az USA és az [EU által](#) hangoztatott jelentős gazdasági következmények elrettenthetik Oroszországot Ukrajna lerohanásától. A transzatlanti szövetség ezeket a heteket a lehetséges szankciók előkészítésére használta fel. E nemzetközi erőfeszítések összehangolása érdekében létrejött egy új munkacsoport, az orosz elittel, a hozzá kötődő szereplőkkel és oligarchákkal foglalkozó munkacsoport (Russian Elites, Proxies, and Oligarchs Task Force – REPO).

Február 21-én Vlagyimir Putyin orosz elnök elismerte a donyecki és luhanszki szakadár népköztársaságok függetlenségét, és orosz csapatokat vezényelt a térségbe. Az Egyesült Államok és szövetségesei február 22-én válaszul meghozták az első szankciókat. Oroszország február 24-én „hivatalosan” is lerohanta Ukrajnát. Már február 22-e előtt is 2754 [szankció volt érvényben Oroszországgal szemben](#), főként a Krím-félsziget 2014-es illegális annektálása, a kelet-ukrajnai szakadárak támogatása, illetve az MH17-es járat lelövése miatt. Egyes becslések szerint az Oroszországi Föderáció több mint 10 ezerrel a [világ legtöbb szankcióval sújtott országa](#) lett, megelőzve Észak-Koreát, Szíriát és Iránt. A legtöbb ilyen szankciót (6680-at) magánszemélyekkel, orosz állampolgárokkal szemben szabták ki.

Oroszország lett a világ legtöbb szankcióval sújtott országa

Forrás: Castellum.AI • A készítéshez használt program: Datawrapper

2. ábra: A világ legtöbb szankcióval sújtott országai; Forrás: Castellum.AI

Ezeknek a szankcióknak a kibocsájtói érvényes ENSZ-mandátum hiányában leginkább a nyugati szövetségi rendszerhez tartozó és ahhoz csatlakozó partnerországok: az Egyesült Államok, az Európai Unió, az Egyesült Királyság, Norvégia, Svájc, Izland, Észak-Macedónia, Montenegró, Georgia, Kanada, Ausztrália, Új-Zéland, Tajvan, Dél-Korea és Japán. Ez ugyan széles koalíciónak tűnik, az ENSZ-mandátum hiánya mégis komoly mozgásteret biztosít a nyugati szövetségi rendszerhez nem csatlakozó államoknak arra, hogy elítéljék ugyan az erőszakot, de [kihasználják a háború okozta bizonytalanságot](#) kedvező kereskedelmi üzletek megkötésére Oroszországgal.

Az Európai Unió (benne Magyarországgal) eddig öt szankciós csomagot fogadott el, és tárgyalnak egy hatodik, többek között olajembargót előíró szankciós csomag elfogadásáról is. Az Európai Unió [indoklása](#) szerint: „*a gazdasági szankciók célja, hogy súlyos következményekkel sújtsák Oroszországot a cselekményei miatt, továbbá, hogy hatékonyan lerontsák Oroszországnak az agresszió folytatására való képességét*”.

Tehát a jelenlegi nyugati szankciókat büntetesként szabták ki Oroszországra a nemzetközi normák megsértéséért azzal a céllal, hogy gyengítsék Oroszország képességét a háború folytatására, remélve, hogy ezzel lerövidíthetik a fegyveres konfliktus időtartamát.

Gazdasági és kereskedelmi korlátozások

A vas-, acél- és luxusárakra vonatkozó **hagyományosabb kereskedelmi korlátozások** mellett a technológiai, valamint szakmai szolgáltatások (pl. tanácsadás, könyvelés) Oroszországba irányuló exportja is korlátozásra került. Utóbbi különösen nagy csapást mérhet az orosz gazdaságra, amelynek majdnem minden szektora kitett a nyugati technológiának. Különösen igaz ez az energiahordozók kitermelésére, a hadiiparra, valamint a légiközlekedésre. Kezd [szakértői konszenzus](#) kialakulni arról, hogy a nyugati technológia hiánya komoly fennakadásokat és termelés kiesést okoz nemcsak közép távon, hanem már jelenleg is. Közép távon a kieső nyugati szolgáltatások és technológiai transferek komolyan alááshatják az orosz energiaipart és fegyvergyártást, megnehezítve a katonai műveletek fenntartását és a kieső eszközök pótlását. Annyi biztosnak látszik az orosz hadsereg jelenlegi gyenge teljesítménye és a technológiai szankciók hosszú távú hatásai miatt, hogy az orosz katonai erőkivetítési képesség jelentősen erodálódni fog a következő években, nagyjából ellehetetlenítve egy hasonlóan nagy katonai műveletet.

A légi, tengeri és szárazföldi közlekedés leállítására: az invázió megindulása után az EU minden orosz légitársaság számára megtagadta az uniós repülőterekhez való hozzáférést, és megtiltotta számukra az uniós légtér feletti átrepülést. A légiközlekedés mellett a tengeri és szárazföldi közlekedést is korlátozta az [ötödik uniós szankciós csomag](#), amely megtiltotta az összes orosz hajó uniós kikötőkbe való belépését az orosz és belarusz közúti fuvarozók EU-ba való belépését is. Emellett a légi közlekedési ágazatban és az űriparban használt termékek és technológiák Oroszországba történő exportja, valamint az ezekhez az árukhoz és technológiákhoz kapcsolódó biztosítási szolgáltatások, karbantartási szolgáltatások és technikai segítségnyújtás szintén tilos. Az Egyesült Államok, Kanada és az Egyesült Királyság hasonló korlátozásokat vezetett be. Oroszország jelenlegi kereskedelmi légit flottájának háromnegyedét az EU-ban, az USA-ban vagy Kanadában gyártották, a tilalom az Unió reményei szerint idővel valószínűleg oda vezet, hogy az orosz polgári légit flotta jelentős hányada nem tud majd felszállni, még a belföldi járatok sem. Ehhez természetesen évek kellene.

Pénzügyi szektor

Az Orosz Központi Bank valutatartalékainak zárolása. Az Európai Unió, az Egyesült Államok, Kanada és az Egyesült Királyság befagyasztották az Orosz Központi Bank említett országokban működő központi bankokban és magánintézményeknél tartott pénzügyi eszközeihez való hozzáférését. Ez az unalmasnak hangzó intézkedés következtében Oroszország a 643 milliárd dollárnyi pénzügyi tartalékjainak becslések szerint több mint a feléhez nem fér hozzá. Következésképp Oroszország nem használhatja fel e devizatartalékait arra, hogy pénzeszközöket biztosítson a bankjainak, és ezáltal enyhítse más szankciók hatásait. Felmerült az unió külügyi főképviselője által az is, hogy a befagyasztott több százmilliárd eurót Ukrajna [háború utáni újjáépítésére használják fel](#), így kényszerítve Oroszországot, hogy kárpótolja a megtámadott országot a háború okozta szenvedésért és pusztításért.

Az orosz bankok SWIFT-hez való hozzáféréseinek korlátozása. A [kitiltás](#) miatt hét orosz és három fehérorosz bank nem tud a SWIFT-rendszer használatával történő nemzetközi fizetéseket kezdeményezni, illetve fogadni. Ennek következtében ezek a bankok nehezen juthatnak csak devizához és vagyoni eszközöket sem tudnak külföldre utalni. Mivel nem minden orosz és belorusz bank szerepel a listán, az intézkedés hatékonysága ugyan jelentős, de nem végzetes az orosz bankszektor számára. A bankoknak továbbra is lehetőségük arra, hogy a 11 000 bankot tömörítő SWIFT használata nélkül hajtsanak végre nemzetközi tranzakciókat, ez azonban drága, lassú és bonyolult.

Az IMF és a Világbank pénzeszközeihez való orosz hozzáférés korlátozása. Az EU [együttműködik](#) a Világbank-csoporttal, az Európai Újjáépítési és Fejlesztési Bankkal (EBRD), a Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezettel (OECD) és más nemzetközi partnerekkel annak megakadályozása érdekében, hogy Oroszország ezen intézményektől finanszírozáshoz jusson. Ez is Oroszország közép távú pénzügyi elszigeteléséhez járul hozzá, de hatása korlátozott egészen addig, amíg az orosz pénzügyi tartalékok kitaranak és az orosz állam bevétele továbbra is magas.

Magánszemélyek elleni célzott szankciók

A médiában gyakori, hogy a szankciókat egész országokra mért csapásként jelenítik meg, valójában az utóbbi évtizedekben a legtöbb szankció már magánszemélyeket súlyt. Az elmúlt nem egészen három hónapban a kivetett szankciók [elsöprő többségét](#) – 6680 darabot – magánszemélyek ellen vetették ki.

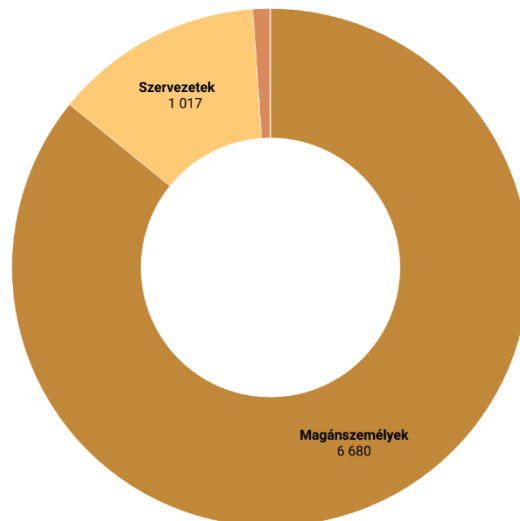
Az egyedi szankciók az Ukrajna területi integritását, szuverenitását és függetlenségét aláásó tevékenységek támogatásáért, finanszírozásáért vagy végrehajtásáért felelős, illetve azokból hasznot húzó személyekre irányulnak. Az [uniós szankciós jegyzékben](#) a következő személyek szerepelnek:

- **Vlagyimir Putyin**, Oroszország elnöke
- **Szergej Lavrov**, Oroszország külügyminisztere
- a Kremlhez kötődő oligarchák, mint például **Roman Abramovics** – 86 fő
- az **orosz Állami Duma** (a parlament alsóháza) azon 351 tagja, akik 2022. február 15-én Donyeck és Luhanszk elismerése mellett szavaztak
- a **Nemzetbiztonsági Tanács** 30 tagját
- magas rangú tisztviselők és katonai személyek – kb. 330 fő

- prominens üzletemberek (például az orosz acéliparban tevékenykedő személyek, valamint az orosz állam számára pénzügyi szolgáltatásokat, katonai termékeket és technológiát nyújtó személyek) – 70 fő
- propagandisták és dezinformációs tevékenységet folytató szereplők – 46 fő
- az említett személyek némelyikének bizonyos családtagjai²²

Az Oroszország ellen kivetett szankciók típusonként

Magánszemélyek Szervezetek Hajók Légi járművek

Forrás: Castellum.AI • A készítéséhez használt program: Datawrapper

3. ábra: Az Oroszország ellen kivetett szankciók célonként csoportosítva; Forrás: Castellum.AI

Az Ukrajna elleni agresszióban közvetlenül és közvetve részt vevő személyek mellett széles körben szankcionálták azokat az orosz oligarchákat is, akiket a Putyin-rendszer kedvezményezettjeinek tartanak. E büntetőintézkedések elsődleges célja a nyomás növelése az orosz politikai és gazdasági eliten. A vagyontárgyak lefoglalása, bankszámlák befagyasztása mellett széles körű utazási korlátozások alá is vetik ezeket a személyeket. Az Európai Unió szerint ez biztosítja, hogy az említettek pénzét többé ne lehessen az orosz rezsim támogatására fordítani, és hogy azok ne próbáljanak meg biztonságos menedékre lelni az EU-ban.

Vállalati exodus

Közel 1000 multinacionális vállalat jelentette be nyilvánosan, hogy a nemzetközi szankciók által jogilag megkövetelt minimumon túlmenően önkéntesen korlátozza oroszországi tevékenységét, de néhány vállalat ettől függetlenül továbbra is folytatja tevékenységét Oroszországban. Az amerikai Yale Egyetem Menedzsment Tanszéke február 28-a óta követi nyomon a vállalati exodust Oroszországból. Az adatbázis magyar vállalatokat is lajstromoz. Május 16-ai [állapot](#) szerint a Graphisoft és a Wizz Air ideiglenesen felfüggesztették, az OTP Bank és a Tungsram pedig korlátozta a működését Oroszországban. Jelenleg a következő vállalatok folytatják korlátozás nélkül a tevékenységüket: Richter Gedeon, Herendi Polcelángyár, Mol-csoport, Rába, Sanatmetal, Zwack.

²² A felsorolásban említett számadatok becslült értékek az uniós szankciósjegyzék és más oldalak gyűjtése alapján. <https://correctiv.org/en/latest-stories/2022/03/01/sanctions-tracker-live-monitoring-of-all-sanctions-against-russia/>

A vállalatok kivonulása szankcionált országokból gyakori jelenség, hiszen a korlátozó intézkedések és a másodlagos szankciók esetleges – akár véletlen – megsértése számos vállalat számára túl nagy kockázatot jelent. Az azonban, hogy a szankciók által nem érintett szektorokban működő vállalatok is korlátozzák a tevékenységüket egészen új jelenség, főleg ekkora méretben. Természetesen ennek a folyamatnak a háború és az azt követő széles körben kivetett és folyamatosan bővülő szankciók keltette bizonytalanság az oka, de számos esetben nem elhanyagolható a morális szempont sem.

A vállalatok környezetvédelmi, társadalmi és vállalatirányítási (ESG) felelősségvállalásokkal kapcsolatos tevékenységét komolyan próbára teszi ez a helyzet. A vállalatok jelentős része deklaráltan a katonai agresszió miatt csökkenti vagy függeszti fel a működését, mintegy büntetésként a nemzetközi szabályokat megsértő állammal szemben és morális kiállásként a megtámadott fél, Ukrajna mellett. Ezt a fajta morális kiállást segíti a nyugati országok közvéleményének nyomása is, így [politikailag terheltté](#) vált az orosz működés fenntartása a multinacionális vállalatok számára.

A maradás mellett döntő vállalatok közül sokan egy nehéz morális és politikai dilemmába kerültek. Ennek az az oka, hogy a nyugati vállalatok számos olyan [mindennapi megélhetést](#) elősegítő szolgáltatást nyújtanak, amelyeknek az eltűnése emberek ezreinek a megélhetését kockáztatná Oroszországban és más országokban egyaránt. Több vállalat érvelése szerint a kivonulás több emberi szenvedést okozna, mint amennyinek a megelőzését elérhetnék a kivonulással. Ezt az érvet valamelyest gyengíti, hogy az orosz állam fontosabb nyugati cégek leányvállalatainak tulajdonát [állami felügyelet alá vonja](#), így próbálva csökkenteni az okozott kárt és [biztosítani a működést](#). Természetesen maradás mögötti okok közül vélhetően továbbra is a pénzügyi a legfontosabb, hiszen az orosz piac elvesztése számos vállalat számára súlyos bevételkiesést okozna, amit szeretnének elkerülni. A maradás mellett döntő vállalatok folyamatos támadásnak vannak kitéve, gyakran háborúpártisággal és erkölcsstelen működéssel vádolják őket.

Energiaszektor

Oroszország [legfontosabb exportcikkei](#) a 2020-as évben a kőolaj (74,4 milliárd dollár), a finomított kőolaj (48 milliárd dollár), a kőolajgáz (19,7 milliárd dollár), az arany (18,7 milliárd dollár) és a szénbrikett (14,5 milliárd dollár) volt. Oroszország 2020-ban összesen 330 milliárd dollár értékben exportált, tehát a teljes orosz export [59 százalékát](#) az energiahordozók és más nyersanyagok értékesítése tette ki, aminek a legfontosabb felvevőpiaca az európai és kelet-ázsiai országok. Következésképp, az energiahordozókat érintő korlátozások ötlete gyakran felmerül a szankciók kapcsán. Az európai országok energiatüreltségé miatt azonban a szankciók köre eddig csak korlátozottan érintette az energiaszektor.

A legutóbbi, [ötödik uniós szankciócsomagba](#) már bekerült **a szén és más szilárd fosszilis tüzelőanyagok Oroszországból történő importjának tilalma**. Az EU-ba irányuló szénimport értéke jelenleg évi 8 milliárd eurót tesz ki. A jelenleg tervezett hatodik szankciócsomagban pedig már teljes olajembargó is szerepelne, de ennek elfogadása még várat magára, hiszen számos keleti tagállam erősen függ az orosz olajimporttól. A szakértői vélemények megoszlanak a tekintetben, hogy mennyire gyorsan lenne kiváltható az orosz olajimport, illetve hogy ennek a korlátozó intézkedésnek [mekkora rövid távú hatása](#)

[lenne](#) az orosz exportbevételekre. Akárhogy is, az energiabiztonság szempontjából fontos cél az orosz energiának való kitettség csökkentése, az orosz állam ilyen irányú bevételeinek csökkentése azonban nehézkes. A háború és a szankciók körüli politikai diskurzus már most hozzájárult az [olaj világpiacon árának emelkedéséhez](#), amely rövid távon többletbevételeként jelenik meg az orosz költségvetésben. Itt a másodlagos szankciók kivetése kulcsfontosságú lenne, hogy Oroszország még diszkontált áron se tudja értékesíteni a kitermelt, de az európai piacra nem szállítható többletet.

A magyar kormány álláspontja a szankciós politikát illetően

Ezen a ponton érdemes kitérni a magyar kormány hozzáállására. A kormány ugyan támogatta a korábbi uniós szankciós csomagokat, retorikai szinten viszont legalábbis [szkeptikus](#) maradt. Még az orosz invázió előtt, 2022. február 1-jén megtartott Orbán-Putyin találkozón a magyar miniszterelnök így bírálta az Unió Oroszországgal szembeni [szankciós politikáját](#):

„El kell mondanom, hogy a szankciós politika, amelyet Oroszországgal szemben bevezettek, Magyarország számára nagyobb kárt okozott, mint Oroszország számára. (...) a szankciós politika a kívánttal éppen ellenkező hatást ért el, ezért ez a nemzetközi politikában szerintem egy sikertelen, kudarcra ítélt eszköz, sem Oroszország, sem semmilyen más ország esetében nem tartom célravezetőnek.” Emellett Orbán összekötötte a magyar rezsicsökkentés fenntartását az orosz energia zavartalan áramlásával is: *„Ha van orosz gáz, akkor van olcsó ellátás a magyar családoknak, és van rezsicsökkentés. Ha nincs orosz gáz, nincs rezsicsökkentés.”*

Néhány héttel később, a háború kitörését követően a kormány [hivatalosan elítélte](#) az orosz agressziót, és hozzájárult az összes uniós szankciós csomaghoz. Orbán Viktor továbbra is érvelt a szankciók ellen, de szerinte Magyarország vétőjét fenn kell tartani a magyar szempontból legfontosabb kérdésekre, így kikötötte: az energiaszektorra érintő szankciókhoz nem fognak hozzájárulni. A magyar kormányfő a hatodik uniós szankciós csomag részeként tervezett olajembargót ennek megfelelően teljesen elfogadhatatlannak, [a magyar gazdaságra ledobott atombombaként jellemezte](#). A Mol vezérigazgatója komoly [ellátásbiztonsági problémákról](#) beszélt az olajembargó terve kapcsán, ezt azonban számos szakértő [kétségbe](#) vonja. Többen azzal érvelnek, hogy a fenntartások kizárólag a Mol [profitjáról](#) szólnak, hiszen egyes becslések szerint a Mol naponta közel másfél milliárd forint többletbevételhez jut azáltal, hogy többségében olcsóbb orosz olajat használ a finomítóiban. Ennek köszönhetően pedig az olajipari vállalat első negyedéves profitja 38 százalékkal [növekedett](#). Ha az olcsóbb orosz helyett a Molnak is világpiacon kellene az olajat beszereznie, ettől az extra bevételtől elesne.

A magyar kormány általában tudatosan [felhagyítja](#) a szankciók, illetve az orosz energiáról való leválás költségeit és a várható veszteséget. A kormányzat álláspontja szerint 4-5 évre és több milliárd eurónyi befektetésre lenne szükség a magyar energiaimport átalakításához, amelyet [uniós forrásból](#) szeretnének finanszírozni. Sziijártó Péter külügyminiszter már egy 15-18 milliárd eurós [beruházási tervet](#) vár az Európai Bizottságtól a vétő elengedéséért cserébe. Jelenlegi információk alapján az olajembargó elleni vétőt uniós forrásokért való [zsarolásként](#) használja fel az Orbán-kormány, ezzel egyúttal szándékosan akadályozva, vagy legalábbis lassítva az egységes uniós fellépést Oroszországgal szemben. A magyar kormány vétője így egyszerre egy erőteljes politikai üzenet az uniós vezetők és az orosz vezetés felé is.

Ez a hozzáállás viszont kifejezetten [kockázatos lépés](#), hiszen, ha az olajembargó ellehetetlenül, az Európai Unió könnyen az olajtermékekre kivetett vámok megnövelése felé fordulhat, amelyhez már nem lenne szükség a magyar kormány támogatására. A vámok megnöveléséről ugyanis az Unió minősített többséggel is dönthet, így egyetlen tagország nem képes megakadályozni.

Mit várhatunk a szankcióktól a gyakorlatban?

A szankciók elrettentő hatása közvetlenül nem érvényesült, közvetve a jövőre nézve azonban értékes precedenst teremtenek. A Vlagyimir Putyin vezette Oroszországot a szankciókkal való fenyegetés nem rettentette el a háború elindításától. Ehhez vélhetően hozzájárult, hogy az orosz biztonságpolitika, és így a jelenlegi orosz vezetés számára a katonai támadás előnyeinek és hátrányainak mérlegelésekor a lehetséges gazdasági hatások keveset nyomtak a latban. A 2014 utáni történelmi tapasztalat, a relatíve gyenge nyugati szankciókkal arra engedte következtetni az putyini vezetést, hogy az Ukrajna elleni invázióra sem fog hatékonyabban reagálni. A januári és februári nyugati fenyegetések nem érzékeltették hitelesen az orosz inváziót követő szankciók mértékét és valószínűségét. Ennek következtében a Kreml lényegesen alábecsülte a nyugati szankciók mértékét, gyorsaságát és erejét. Mindemellett az orosz vezetés minden jel szerint egy két-három napos villámháborúra és gyenge ukrán ellenállásra számított, nem pedig hónapokon át elhúzódó kétes kimenetelű harcokra. Ez a várakozás csak erősítette a katonai erő használatának hasznosságát és jelentősen csökkentette a szankciókkal való fenyegetés elrettentő hatását.

Ennek ellenére a [kivételes méretű szankciós rezsim](#) egy másfajta elrettentő funkcióval is rendelkezhet a jövőre nézve. Ugyan a jelenlegi eseményekre és külpolitikai döntésekre egyelőre kevés hatása van a szankcióknak, ugyanakkor a jövőbeli stratégiai számításokat jelentősen átírhatja az olyan államok számára, amelyek területi expanzióban vagy katonai erő alkalmazásán gondolkodnak. A politikai és katonai tervezők lényegesen magasabb gazdasági költségekkel kénytelenek számolni ezentúl, ha a katonai erő bevetését mérlegelik. Minden egyes kivetett szankciós csomag egyértelműen jelzi a világ országai számára, hogy a nyugati szövetségi rendszer számára hol húzódnak az elfogadható nemzetközi magatartás határai és milyen árra számíthat ezek megsértése esetén. Ennek a hatása részben látszik már abban, hogy ugyan Kína kommunikációjában Oroszországot támogatja a Nyugattal szemben, a kulcsfontosságú technológiai szektorban a kieső orosz importot [nem pótolta](#) Kína, félve az amerikai szankcióktól.

A háború mérete és a felek várakozásai miatt egyelőre nem látszik, hogy a háború gyorsabb lezárásához hozzájárulnak-e a szankciók. A kereskedelmet és pénzügyi tranzakciókat korlátozó intézkedések hatása az orosz állami bevételekre vagy a közhangulatra egyelőre korlátozott. Oroszország exporttevékenysége ugyan főleg nyersanyagokra, energiahordozókra és fegyverekre alapul, de a vevők köre az ország mérete miatt meglehetősen diverz, ami csökkenti a nyugati országok által kivetett szankciók határfokát. A háború és a szankciók által keltett bizonytalanság a piacokon pedig jelentősen megemelte az energiahordozók, így például az olaj árát, amely ideiglenes kompenzálja az orosz költségvetést a csökkenő európai kereslet miatt. Az olaj magas világpiacon árá és a továbbra is jelentős orosz központi pénzügyi tartalékok miatt a háború finanszírozása rövidtávon nem ütközik akadályokba az orosz vezetés számára.

A statisztikák hiány a szankciók hatását is bizonyíthatja közvetett módon. A rubelt ugyan sikerült stabilizálnia az orosz központi banknak, ez azonban nem azt jelenti, hogy az orosz gazdaságot is sikerült volna egyenesbe hozni. Egy [becslés szerint](#) 25 év múlva is csak a háború előtti érték 81 százalékára mehet vissza a gazdaság teljesítőképessége. A [szakértők szerint](#) a rubel mesterséges stabilizálásának elsősorban politikai funkciója van, a stabilitás üzenetét hordozva, de az orosz gazdaság állapotán ez nem javít a gyakorlatban.

Ugyanakkor egy olyan erős belbiztonsággal rendelkező autokratikus rezsimben, mint Oroszország, az elit vagy az állampolgárok elégedetlensége valószínűtlen, hogy rezsimváltást eredményezne. Ezt erősíti az, hogy a szankciókat Putyin a hazai közvélemény előtt képest eladni, mint gonosz nyugati ármány, amely Oroszország elpusztítását célozza, felerősítve az „orosz-nyugati háború” retorikát. Azon remények tehát, hogy a romló gazdasági helyzet a politikai elitet egy puccskíséretre ösztönözné, túlságosan optimisták. Az orosz lakosságon belül egyelőre nem terjedt el a háborúellenes mentalitás, és a Kremlnek számos erőforrása van a lakosság pacifikálására abban az esetben, ha az elégedetlenség növekedni kezdene. Az orosz gazdaság növekedését 2014 utáni szankciók 2,5-3 százalékkal [csökkentették](#), a lakossági fogyasztást pedig 8 százalékkal, a lassuló gazdaság és az elszegényedés mégsem váltott ki elégedetlenséget a lakosságban, amelyet a belföldi birodalmi propaganda háborús lázban tart.

A rezsimváltás lehetőségének alacsony valószínűsége megnehezíti a szankciós politika legutolsó szakaszát, mégpedig a célzott ország [nemzetközi rehabilitációját](#), tehát a magatartás tartós megváltozását. A szankciók kivetésének legfontosabb célja továbbra is Oroszország magatartásának megváltoztatása, jelen esetben a háború lezárása és a megszállt területekről – beleértve a Krím-félszigetet is – való kivonulása, valamint Ukrajna területi integritásának helyreállítása. Ez azonban a jelenlegi orosz vezetéssel lehetetlennek tűnik. Ameddig Vlagyimir Putyin irányítja Oroszországot, addig az ukrain háború tartós politikai rendezése elsősorban ukrán katonai győzelem nélkül valószínűtlennek tűnik. Rövidtávon a büntetőintézkedésekkel párhuzamosan az ukrán fél pénzügyi és katonai támogatása – felszereléssel, utánpótlással és bizonyos katonai képességekkel – elengedhetetlen az ország önvédelmi képességének támogatásához. Az elhúzódó anyagháborúban azonban fontos szerepet játszhatnak a nyugati büntetőintézkedések, hiszen ezek közép távon jelentősen csökkenthetik az orosz katonai képességeket. Ez is megerősíti azt a szakértői konszenzust, hogy a gazdasági szankciók csak akkor lehetnek hatékonyak, amikor más – diplomáciai vagy katonai – eszközökkel együtt kerülnek bevetésre, egy koherens külpolitikai cél érdekében.

Az orosz ellenintézkedések a nyugati szankciókkal szemben meglepő módon elmaradtak. Ugyan szankciós [anyagháború](#) zajlik, de nem látszik, hogy az orosz vezetésnek lenne egy átfogó stratégiája ellenszankciók bevezetésére. Lengyelország, Bulgária és Finnország felé elzárták a földgázt, illetve megtiltották a műtrágya-exportot, de közel sem használták ki minden lehetőséget. Jelenleg nem tudni, hogy a fenyegetéseken kívül tudatosan nem szeretnék eszkalálni a gazdasági konfliktust vagy a háború katonai oldala van inkább az orosz vezetés figyelmében a gazdasági helyett. Összességében az látható, hogy miközben a nyugati országok mára nagyjából kimerítették a szankciós eszköztárat, addig Oroszország kifejezetten kevés ellenszankciót vetett ki.

Szakpolitikai ajánlások, következtetések

- **A szankciók nem fognak véget vetni a háborúknak, de fontos elrettentő hatásuk lesz a jövő potenciális agresszorai számára.** A politikai és katonai tervezők lényegesen magasabb gazdasági költségekkel kénytelenek számolni ezentúl, ha a katonai erő bevetését mérlegelik. Az erős nyugati kiállás a fegyverszállításokkal és a szankciókkal komoly lépés a szabályokon alapuló nemzetközi rend megőrzése érdekében. A szankciókkal való hiteles és egyértelmű fenyegetés pedig más diplomáciai erőfeszítésekkel együtt hathat elrettentő erőként, egy olyan célországgal szemben amelyik politikai vagy gazdasági előnyöket remél az agressziótól.
- **A demokratikus államok által kivetett szankciók esetén azok belpolitikai hatása és legitimitása is fontos.** A liberális demokráciák világban betöltött helyének és integritásának megőrzéséhez olyan kormányokra van szükség, amelyek képesek demokratikus legitimitást biztosítani a külpolitikai döntéseik mögé, és képesek megerősíteni a hitet a választópolgárokban, hogy a morális helytállás fontos a nemzetközi politikában is. A morális helytállás egy eszköze lehet a gazdasági szankciók kivetése is. Jelenleg az európai közvélemény nagy többsége támogatja a szankciók fenntartását, ez a támogatottság azonban idővel csökkeni fog, és egyfajta „szankciós fáradtság” fogja áthatni a közvélemény jelentős részét.
- **A gazdasági szankciók hatásosságát, illetve az abba vetett hitet jelentősen rombolhatja, ha azokat világos politikai cél nélkül hozzák meg vagy a végrehajtásuk következetlen.** A kereskedelmi háborúkkal szemben – ahol alapvetően a gazdasági érdek dominál – a gazdasági szankciók politikai célok elérését szolgáló eszközök a külpolitikai eszköztárban. A világos és egyértelműen körülhatárolt politikai cél kulcsfontosságú. Amennyiben ez a cél hiányos vagy teljesen hiányzik, a szankciók kivetése teátrális aktussá degradálódik és nagy valószínűséggel hatástalan marad. A kizárólag a közhangulat meghozott, de valós mögöttes politikai céllal nem rendelkező szankciók hatástalansága pedig hosszú távon a szankciók hasznosságába vetett hitet is erodálja, csökkentve azok belpolitikai legitimitációját.
- **A szankciós rezsimek akkor tudnak a leghatékonyabban működni, ha a lehető legszélesebb nemzetközi koalíció hajtja végre azokat.** Ennek hiányában a célzott országok képesek alternatív megoldásokat találni a kereskedelmi és pénzügyi téren. A másodlagos szankciók azonban egy szűk koalíció esetén is kellő elrettentést tudnak biztosítani, és egyfajta multiplikátor hatást fejtenek ki.
- **Az utóbbi időben az látszik, hogy a technológiai szankciók fejtik ki a leginkább negatív hatást közép távon.** Főleg igaz ez az olyan országokra, amelyek rá vannak szorulva a nyugati technológiai szolgáltatásokra. Oroszország esetében ezek a szankciók az energiahordozók kitermelését, a légit közlekedést és a fegyvergyártást is súlyosan fogja érinteni a következő években